

PROCESUL DIDACTIC DIGITALIZAT: VIZIUNI ȘI PERSPECTIVE PRIVIND MANAGEMENTUL EDUCAȚIONAL

CZU : 37.02:004+37.07:005

<https://doi.org/10.52673/18570461.22.1-64.12>Doctor în pedagogie, conferențiar universitar **Natalia BURLACU**

E-mail: natalia.burlacu@iis.utm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3281-3834>

Universitatea Tehnică a Moldovei

THE DIGITIZED DIDACTIC PROCESS: VIEWS AND PERSPECTIVES ON EDUCATIONAL MANAGEMENT

Summary. This paper is a synthesis research based on the review of both scientific literature in the field and some aspects related to the methodology of transition of the educational process of an educational institution from the traditional format to that of digitalized studies, supported in a hybrid format and/or on-line. The author reflects the dynamics of the vision of researchers around the world, reviewing application landmarks related to the digital didactic process from the pre-pandemic and pandemic period from the perspective of the educational management involvement.

Keywords: educational management, digitalized management, distance university education, digital didactic process, hybrid/on-line studies.

Rezumat. Prezenta lucrare este un studiu de sinteză bazat pe revizuirea atât a literaturii științifice din domeniu, cât și a unor aspecte ce țin de metodologia de tranziție a procesului educațional al unei instituții de învățământ de la formatul tradițional către cel de studii digitalizate, susținute în format hibrid și/sau on-line. Autorul reflectă dinamica viziunii cercetătorilor de pe mapamond, trecând în revistă repere aplicative referitoare la procesul didactic digitalizat din perioada pre pandemică și pandemică din perspectiva implicării managementului educațional.

Cuvinte-cheie: management educațional, management digitalizat, educație universitară la distanță, proces didactic digitalizat, studii hibrid/on-line.

INTRODUCERE

Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă evidențiază rolul primordial al educației în formarea și dezvoltarea capitalului uman dotat cu competențe necesare pentru edificarea unui viitor sustenabil evoluat din punct de vedere economic și social.

În textul Agendei 2030, emis de ONU, este stipulat că în perspectiva vizată de documentul în cauză toate țările urmează să beneficieze „[...] de pe urma unei forțe de muncă sănătoase și bine educate, dotate cu cunoștințele și abilitățile necesare pentru o muncă productivă și împlinită [...]” [1, p. 21] în vederea participării, precum și incluziunii depline în societate. Același document reflectă dezideratul potrivit căruia până în 2030 ar trebui să aibă loc „[...] creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți care au competențe relevante, inclusiv competențe tehnice, profesionale și antreprenoriale pentru angajarea la locuri de muncă decente” [1, p. 21].

Cert este că pandemia de COVID-19 a pus într-un pericol de diminuare progresele înregistrate de sistemele educaționale până în primăvara 2020. Faptul dat

s-a manifestat și continuă să se manifeste prin transpunerea, de altfel, justificată și necesară, din perspectiva circumstanțelor epidemiologice, a procesului didactic în format hibrid/on-line în majoritatea covârșitoare a instituțiilor de învățământ. Mai mult, pe alocuri, s-a recurs și la desfășurarea activității didactice într-un regim mai redus sau chiar la închiderea temporară a unor instituții educaționale în anumite țări și/sau regiuni de pe mapamond.

Efectele negative ale tranziției sistemelor, instituțiilor și, drept consecință a acestora, ale proceselor educaționale tradiționale către studiile desfășurate parțial sau integral în format hibrid și/sau on-line sunt atât de multiple încât, practic, nu pot fi preîntâmpinate, gestionate și soluționate fără implicarea factorilor de decizie de diverse niveluri, experților și/sau membrilor administrației instituțiilor, responsabili de managementul educațional.

Astfel, scopul prezentei cercetări constă în efectuarea trecerii în revistă a studiilor științifice din domeniul științelor educației care analizează aspecte ce țin de managementul educațional în contextul schimbărilor produse de tranziția procesului didactic

tradițional către cel hibrid și/sau on-line și care, fiind susținute digital, pot fi calificate drept forme de studii digitalizate.

În contextul sintezei reflectate în lucrare vor fi efectuate generalizări vizavi de noile componente organizaționale demne de a fi ținute în vizer și puse în aplicare de către reprezentanții managementului educațional care ar facilita respectiva tranziție, dar și, la propriu, studiile digitalizate ca finalitate.

ANALIZA LITERATURII ȘTIINȚIFICE AFERENTE STUDIULUI

1. PERIOADA PRE PANDEMICĂ

Voci în susținerea unui management educațional axat constructiv pe tehnologiile inovative, inclusiv pe cele digitale, au existat și până la necesitatea introducerii stării de urgență, argumentată prin situația epidemiologică în care ne-am pomenit cu toții odată cu apariția COVID-19. Cercetători din mai multe țări ale lumii se expun pro transformare digitală realizată prin intermediul sprijinului oferit la diverse niveluri organizaționale.

În particular, cercetătorii din **Belgia**, R. Vanderlinde și J. Braak (2010), vin cu un studiu în care este prezentat „un cadru conceptual, testat empiric” [2, p. 541], menit să examineze procesul de integrare complexă a Tehnologiilor Informaționale și de Comunicație (TIC) în scopuri didactice într-o instituție preuniversitară. Modelul dezvoltat de autori este focusat pe îmbunătățirea capacității digitale a școlii din perspectiva unui „concept general”, sub care se subînțelege capacitatea instituțiilor educaționale de a crea și optimiza condițiile durabile pe interiorul instituției, precum și abilitatea profesor-ului (-ilor) de a „aduce schimbări TIC eficiente” [2, p. 541, pp. 543-546].

În jurul anilor 2000, în decurs de câțiva ani, **Coreea de Sud** începe să fie identificată drept unul dintre liderii mondiali în sfera de educație. De regulă, atâta timp cât nu este cunoscută rețeta succesului, în viziunea unora Coreea de Sud a evoluat foarte rapid spre poziția de lider. Succesele însă îi sunt condiționate prin mai multe acțiuni încadrate într-o strategie de management educațional de termen lung, promovată la nivel de stat. În 2005, guvernul Coreei de Sud a lansat un sistem de învățare digitală de la domiciliu, ca parte componentă a sistemului coreean al structurii educaționale cu difuzare națională, care a permis fiecărui student să acceseze e-learning-ul direct de acasă. În anii 2011–2015, Coreea de Sud a derulat proiectul care a vizat informatizarea tuturor școlilor publice. De asemenea, pe teren au fost implementate și alte proiecte ambițioase, precum proiectul de introducere a sistemelor wireless în fiecare școală în scopul creării unui mediu educațional unificat accesibil

prin diverse tipuri de dispozitive electronice, inclusiv calculatoare, laptopuri, tablete și Smart TV. Având în vedere accentul național pus pe tehnologie și educație, precum și faptul că această țară are o acoperire a rețelei de Internet de mare viteză foarte dezvoltată (una dintre cele mai mari din lume), Coreea de Sud continuă să estompeze hotarele dintre tehnologie și educație în cadrul acțiunilor prevăzute de Smart Education Project care țintea mai multe obiective, inclusiv:

(1). Dezvoltarea și utilizarea manualelor digitale care depășesc limitele manualelor tipărite, îmbunătățirea predării la clasă și implementarea învățării personalizate;

(2). Instituționalizarea cursurilor on-line (care sunt admise pe post de cursuri obișnuite) și introducerea unor sisteme de evaluare on-line care să se plieze pe opțiunile de învățare;

(3). Crearea unui mediu cu conținuturi educaționale de utilitate publică;

(4). Consolidarea competențelor cadrelor didactice pentru a pune în practică Educația SMART – obiectiv realizat printr-o serie de acțiuni determinate de Consiliul Strategic de Informatizare și Ministerul Educației, Științei și Tehnologiei al Coreei de Sud în documentele ce reglementează strategia proiectului Smart Education [3, p. 441];

(5). Utilizarea în practică a conținuturilor create de agențiile publice și persoanele fizice prin mijlocirea unui mediu bazat pe cloud computing, prezent în fiecare școală, dar și utilizarea publică a resurselor educaționale și stabilirea unor medii de învățare colaborativă orientate spre formarea și dezvoltarea inteligenței colective și a învățării sociale – obiectiv reflectat în planul de implementare a strategiei proiectului SMART Education (2011) [3, p. 441; 4, pp. 2, 3, 12-14].

În **Elveția** anulului 2016 a fost lansat un nou program de stat, intitulat Digital Switzerland. În contextul proiectului dat managementul educațional, dar și cel specific altor tipuri de organizații, a fost implementat din perspectiva unui înalt grad de adaptabilitate socială. Sub umbrela Digital Switzerland s-au reunit peste 220 de membri asociați și parteneri din organizații non-politice care au conlucrat pentru atingerea unui set de obiective transversale promovate de proiectul-mamă. Acestea au fost: educația de înaltă calitate și dezvoltarea competențelor avansate, precum și integrarea învățării pe tot parcursul vieții în domeniul digital. Scopul fiecărui document, dar și al ansamblului de acțiuni, planificate și întreprinse în cadrul proiectului era de a extinde aria de aplicare a digitalului până la dezideratul exprimat de un grup de cercetători din Rusia, preocupați de ascendența economică bazată pe „[...] proiectarea și evaluarea conexiunilor

de rețea [...] care poate deveni un instrument pentru crearea de sisteme (subsisteme) de planificare strategică” [5, p. 138], astfel fiind tot mai palpabilă posibilitatea de a se ajunge în punctul în care să se producă digitalizarea masivă a întregului „spațiu economic” [5, p. 135] și „social” [5, p. 135] al țării, rezultat de care, de asemenea, s-ar putea beneficia în cadrul „procesului educațional” [5, p. 138].

Semnificative, după noi, sunt lucrările științifice publicate până la pandemie, care ar putea servi drept probe concludente privitoare la viziunile pro digitalizare realizate cu susținerea managementului educațional, elaborate de cercetători din țări europene, precum Suedia, Franța și Spania.

Suedia. M. Sirajul Islam și Åke Grönlund (2017) întreprind o serie de investigații ce confirmă că „rolurile profesorilor se schimbă” [6, p. 198] și că pe segmentul acesta ar trebui să existe o cooperare între factorii interesați, deoarece „[...] există limite în ceea ce privește ce și/sau cât de mult se poate face fără intervenția conducerii școlii” [6, p. 212]. În calitate de exemplu sunt aduse diverse situații corelate de digitalizarea instituțiilor educaționale, cum ar fi: procurarea și gestionarea, sub aspect economic și tehnic, a efectivului de componente hardware și software supranumit de autori drept „mediul tehnic local, din ce în ce mai complex” [6, p. 213, 216]; dezvoltarea, mentenanța și controlul constant al calității resurselor bibliotecii electronice locale; definirea și stabilirea nivelului de posedare a „abilităților secolului XXI” [6, p. 215], astfel încât acesta să fie posibil de valorificat practic „[...] într-un mod uniform, viabil și credibil [...]” [6, p. 213] pe interiorul instituției educaționale, dar și per sistem educațional, în general. Autorii sunt ferm convinși că toate aceste dimensiuni nu sunt posibile de integrat și operaționalizat fără implicarea managerilor instituției de învățământ, adevăr care este indiscutabil.

M. Sirajul Islam și Åke Grönlund (2017) conturează „[...] cele mai importante provocări de implementare [...]” ca fiind determinate de studii efectuate în următoarele direcții: (1). „managementul eficient” întreprins de către o „conducere puternică”; (2). cunoștințele și/sau înțelegerea „contextuală adecvată a mediului local pentru implementarea eficientă a proceselor de lucru susținute de TIC”; (3). modificarea paradigmei educaționale; (4). dezvoltarea profesională a cadrelor didactice; (5). „angajamentul părților interesate și sprijinul neîntrerupt” în asigurarea sustenabilității programelor; (6). monitorizarea și (7). evaluarea infrastructurii robuste care include conținuturi creative, tehnologii adaptative, conectivitate la Internet [6, p. 214].

Fanny Pettersson (2018) afirmă că majoritatea instituțiilor școlare din Suedia au deja implementat un

sistem de management al învățării (Learning Management System, LMS – eng.) de care actanții procesului didactic se servesc pentru a distribui diverse „[...] fișe, instrucțiuni, programe [...]”, precum și ceea ce ține de „[...] alte aspecte administrative ale muncii profesorilor” [7, p. 136].

În studiul său, autorul constată că „[...] dezvoltarea unei organizații școlare competente digital nu depinde de actori unici care ar putea dispărea din organizație”, ci din contra, „[...] viziunile sunt ancorate în managementul școlii și de preferință în întreaga organizare școlară”, iar în ceea ce privește suportul tehnic și pedagogic, „[...] se pare că există opinii cu privire la modul în care ar trebui organizat un astfel de sprijin. În unele școli, asistența coordonatorilor TIC [...]” [7, pp. 137, 138], sprijinul acestora oferit în utilizarea instrumentelor TIC, dar și suportul specialiștilor în tehnologii educaționale „pare a fi esențial”, deoarece cadrele didactice „din astfel de școli trebuie să învețe atât aspectele tehnice, cât și pedagogice necesare pentru dezvoltarea” competențelor sale indispensabile în activitatea profesională „în școli digitalizate” [7, pp. 134, 137, 138].

De asemenea, Pettersson (2018) a studiat modul în care școlile ar putea adopta viziuni strategice privind implementarea resurselor, structurilor și activităților cu scopul de a oferi sprijin actanților procesului didactic, practicilor și structurilor organizaționale în stabilirea obiectivelor pedagogice și instituționale capabile să genereze transformări digitale, dar și educaționale, care ar facilita procesul didactic și managementul educațional în instituțiile școlare [7].

În **Franța și Spania** există studii care încă din perioada pre pandemică se expun pro integrare digitală în domeniul managementului educațional. Astfel, în investigațiile lor asupra implicațiilor digitalului în predarea „mixtă” (*blended teaching*), Sergio Vasquez Bronfman și Olga Alonso Pelegrín (2018) [8] susțin că digitalul este motivul producător de schimbări revoluționare pe dimensiunea managementului educațional executiv, „[...] Executive Education [...]”, mai cu seamă pentru că în programele personalizate „[...] tehnologia are un impact foarte profund ca răspuns la mediul extrem de dinamic în care își desfășoară activitatea companiile și organizațiile”. În opinia autorilor, transformările date, fiind aplicate atât asupra „[...] conceptului de formare [...]”, cât și vizavi de „[...] abordarea formării [...]”, afectează conținutul managementului, modelele de conducere pentru formare și importanța conceptului de „experiență de învățare”, digitalizarea, în această conjunctură, provocând creșterea „[...] eficienței costurilor și rentabilitatea investițiilor [...]” programelor de studii în cauză [8; 9, p. 24].

2. PERIOADA PANDEMICĂ

Tendința de integrare a digitalului în procesul didactic instituțional devine și mai pregnantă în primăvara anului 2020, când experții de elită în materie de pedagogie și cercetare, politicienii, cadrele didactice din învățământul preuniversitar din întreaga lume au pornit în căutarea unor remedii eficiente pentru a atenua haosul produs de COVID-19 în majoritatea covârșitoare a sferelor vieții umane. Bineînțeles, cei preocupați de domeniul educației și formării profesionale și continue și-au spus cuvântul privind elaborarea unor strategii educaționale și manageriale orientate pentru diferite perioade de timp, ca durată, apte să soluționeze diverse situații instituționale generale și particulare; elaborarea și implementarea unor metode didactice și manageriale care ar sprijini continuarea constructivă a procesului educațional emergent fie în format de învățare la distanță, fie în condiții de învățare hibridă.

Germania. Pentru a sprijini sistemul educațional din perspectiva managementului strategic instituțional au fost colectate numeroase experiențe tangente gestionării procesului didactic, începând cu managementul instituției de învățământ, managementul efectivului de formabili – clase de elevi; grupe de studenți (de la ciclul licență, master, doctorat, formare continuă etc.), finalizând cu managementul activității didactice (având în vedere versiunea academică fie de lecție, de prelegere, seminar sau laborator, fie de activitate de evaluare etc. sau versiunea standard, specifică instituțiilor de învățământ preuniversitar) [9, p. 25].

Concludente, în acest sens, considerăm lucrările ce cumulează și diseminează experiențe didactice, precum ar fi cele după Sabine Baumann (2020) care se expune referitor la: învățarea din eșecurile de predare în realizarea succeselor didactice; strategia de predare „[...] prin nepredarea strategiei”; managementul strategic aplicat pe durata organizării și desfășurării cursurilor on-line și hibride etc. [9, p. 25; 10, pp. 1-6].

Deși majoritatea recomandărilor sunt menite să amelioreze managementul strategic în diverse tipuri de instituții, unele metode și tehnici, fiind personalizate, au potențialul de a fi adaptate și, respectiv, utilizate și în mediul educațional.

Suedia. Reieșind din cercetările sale anterioare, Fanny Pettersson (2021), savant profund preocupat de integrarea TIC în educație, constată că „[...] procesele de digitalizare sunt de multe ori limitate la implementarea tehnologiilor digitale, fără schimbări pedagogice și organizaționale” [11, p. 187]. Astfel, în unul dintre cele mai recente studii ale sale autorul susține „[...] o

abordare mai largă asupra conceptului de digitalizare [...]” [11, pp. 187, 188], identificându-l ca pe „[...] un proces care implică schimbarea și transformarea la diferite etape și mai multe niveluri organizaționale” [11, pp. 187, 188; 10, pp. 190, 192, 202]. Opinii similare la acest subiect sunt exprimate și de Sabine Baumann [10, pp. 5-6].

Efectuând trimiteri către modul empiric de înglobare a teoriei CHAT în diverse niveluri de învățare (Bateson 1972; Engeström 1987), Fanny Pettersson (2021) afirmă că principiile respective ar putea fi puse în aplicare „[...] pentru a discuta despre digitalizare și transformare în școli” [10; 11, pp. 188, 189, 190], idee împărtășită de Sabine Baumann [10, pp. 1-6].

Dat fiind faptul că în secolul al XXI-lea continuarea procesului didactic în condiții de acută criză pandemică este absolut imposibilă fără intervenția totală a digitalului, expresiile multor studii și inițiative orientate spre rezolvarea problemelor enunțate mai sus au avut la bază analiza și/sau descrierea unui larg spectru de diverse metode și procedee de punere în aplicare a digitalului. Remediile pandemice (într-o zi acestea au potențialul de a fi modificate în soluții post pandemice) de transformare instituțională cu scopul continuării procesului didactic la distanță cel mai des au reprezentat aliajul dintre metode și tehnici privind managementul, inclusiv cel educațional, activ mediat de tehnologiile digitale.

Respectivele metode și tehnici de gestiune includ instrumente manageriale, începând cu cele de natură tradițională, până la cele axate pe procedee și strategii moderne de investigare, planificare și organizare instituțională digitalizată.

DIN EXPERIENȚA AUTOHTONĂ

Deși din aprilie 2020, începutul perioadei de invazie COVID-19 și până în momentul de față, cu susținerea reprezentanților din sectorul public și cel privat în Republica Moldova au fost implementate câteva inițiative ce tind să contribuie la digitalizarea învățământului, acestea au fost orientate spre necesitățile instituțiilor educaționale preuniversitare.

Astfel se releva a fi:

(1). Campania „Conectăm profesorii”, lansată de MECC în parteneriat cu Orange Moldova, Moldtelecom și Moldcell, care le-a oferit profesorilor din mediul preuniversitar acces gratuit la Internet timp de două luni;

(2). Platforma www.educatieonline.md, elaborată sub egida Primăriei Municipiului Chișinău în parteneriat cu <https://www.invat.online>, sub conducerea Asociației Naționale a Companiilor din Domeniul

TIC cu scopul de a furniza conținuturi educaționale digitalizate, prezente pe platforma-gazdă în format de lecții video, menite să faciliteze procesul de predare la distanță a disciplinelor școlare.

În același context documentul cu genericul „Învățământul și situația COVID-19 în Republica Moldova. Transformată în oportunitate, criza învățământului poate conduce la dezvoltarea unui sistem educațional mai rezistent”, elaborat de Grupul Operațional pentru Educație coordonat de ONU cu privire la situația COVID-19, condus de UNICEF, cu participarea mai multor entități internaționale notorii, precum: Banca Mondială, UNFPA, PNUD, OHCHR, UN Women, ICNUR, UNODC, UNESCO, FAO și UN RCO, menționează că până în iulie 2020, „[...] peste 70 de școli publice cu 77 000 de utilizatori aveau acces la platformă pentru activități de învățare, evaluare, gestionare și raportare” [12, p. 8].

Cercetarea aspectelor de valorificare și/sau regândire a modului de implementare a tehnologiilor digitale în calitate de soluții aprobate pentru continuarea procesului didactic în universitățile din Republica Moldova în perioada COVID-19, dar și ale celor care descriu și/sau analizează implicări pe dimensiunea de management educațional, deocamdată nu se regăsesc printre lucrări științifice publicate decât într-un număr insignifiant.

Indubitabil, mediul academic ține piept provocărilor aduse procesului didactic din sistemul universitar în perioada vizată de prezentul studiu, deși soluțiile la care au recurs universitățile mai degrabă își au originea în proiectele internaționale aflate în curs de desfășurare anterior perioadei pandemice. Astfel, buletinul informativ al oficiului Erasmus+ Moldova [13, p. 3] descrie situația din învățământul universitar autohton din perioada de carantină totală (lockdown-ul din primăvara 2020), trecând în revistă meritele proiectelor după cum urmează:

(1). Proiectul Tempus CRUNT (2011–2014) – Creating Digital Network Universities in Applied Science Themes and Economics in Moldova (516597-TEMPUS-1-2011-1-FR), în care au fost implicate 9 universități din Republica Moldova: Universitatea Tehnică a Moldovei; Universitatea de Stat din Moldova; Academia de Studii Economice; Universitatea Agrară de Stat din Moldova; Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”; Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți; Universitatea Cooperativ-Comercială; Universitatea de Stat din Comrat; Universitatea de Stat din Cahul se bucură și azi de avantajele aduse de finalitățile implementării proiectului dat în materie de digitalizare, evidente, în particular, prin continuitatea, de-

venită tradițională, a utilizării platformei Moodle [13, p. 3].

(2). Proiectul TEACHME (2015–2019) – Creating Moldovan E-network for Promoting Innovative E-teaching in the Continuing Professional Education (561820-EPP-1-2015-1-DEEPPKA2-CBHE-JP), în care au fost implicate 7 universități din Republica Moldova, și anume: Universitatea de Stat din Tiraspol; Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți; Universitatea Tehnică a Moldovei; Universitatea de Stat din Cahul; Universitatea de Stat din Comrat; Universitatea Cooperativ-Comercială; Institutul de Formare Continuă, ale căror cadre didactice și studenți sunt beneficiari direcți și indirecti ai proiectului, inclusiv la nivel de integrare a unor inițiative ce susțin digitalizarea procesului educațional [13, p. 3].

În aceeași primăvara a anului 2020, Uniunea Europeană a lansat Planul de acțiuni ERAvsCorona [14] care a fost susținut și de **Republica Moldova**. În vederea consolidării eforturilor, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare s-au adresat către organizațiile de drept public din domeniile de cercetare și inovare cu apelul de a înregistra propuneri de proiecte privind modalitățile depășirii pandemiei COVID-19, precum și de a ajusta acțiunile naționale la acțiunile europene, prevăzute de ERAvsCorona [14].

În această ordine de idei, mai multe instituții care activează în domeniile de cercetare au răspuns cu propuneri de proiecte, inclusiv un șir de universități care, evident, sunt antrenate în prestarea serviciilor educaționale în vederea formării specialiștilor pentru diverse domenii de activitate social-economică.

Astfel, în 2021 apar lucrări științifice [9; 15-18] centrate pe analiza descriptivă a soluțiilor aprobate de universitățile din Republica Moldova vizavi de modalitățile de asigurare a unei tranziții reușite a procesului didactic, din formatul de studii față în față către cel de studii on-line și/sau hibrid. Conform N. Burlacu, o asemenea practică, desfășurată pe câteva dimensiuni, este cea pusă în aplicare la Universitatea Tehnică a Moldovei (UTM) și include:

Direcția I: Adaptarea cadrului regulamentar și metodologic instituțional la necesitățile desfășurării procesului didactic în noile condiții pandemice;

Direcția II: Dezvoltarea, cu ulterioara transpunere, a cursurilor universitare pe platformele specializate de e-learning [9; 15-18];

Direcția III: Scenarizarea și filmarea lecțiilor de prelegeri, seminare și laboratoare la un set de discipline fundamentale cu statut de obiecte obligatorii în programele de studii de la ciclul licență al UTM [9, pp. 29-31; 18, p. 357].

Tabelul 1

Considerații pentru digitalizarea procesului didactic din perspectiva managementului educațional

Nr.	Denumirea acțiunii/direcției de acțiuni de implementat de Ministerele Educației	Perioada și aria de implementare	
		Pre pandemică (până în primăvara 2020)	Pandemică (începând cu primăvara 2020)
1.	Integrarea TIC în scopuri didactice în instituțiile educaționale orientate pentru diverse niveluri de studii	+	+
		Unele țări ale lumii (Europa de Est, Europa de Vest, SUA)	Pe mapamond
2.	Dezvoltarea unor concepte digitale de optimizare a capacităților instituționale digitale	+	+
		Unele țări ale lumii (Europa de Est, Europa de Vest, SUA)	Pe mapamond
3.	Interesul pentru dezvoltarea competențelor digitale ale cadrelor didactice	+	+
		Unele țări ale lumii	Pe mapamond
4.	Lansarea sistemelor de predare-învățare digitală de la domiciliu	+	+
		Coreea de Sud	Pe mapamond capătă o largă răspândire sistemele de videoconferințe și/sau platformele de LMS
5.	Dezvoltarea și punerea în aplicare a manualelor digitale	+	+
		Unele țări ale lumii, predominant la nivel de cercetare; la nivel de stat au fost puse în aplicare în Coreea de Sud	Unele țări ale lumii
6.	Instituționalizarea cursurilor on-line	+	+
		Coreea de Sud	Unele țări ale lumii
7.	Crearea condițiilor de învățare pe tot parcursul vieții în domeniul digital	+	+
		Coreea de Sud, Elveția	Unele țări ale lumii
8.	Implementarea LMS în instituțiile educaționale la diverse niveluri de studii	+	+
		Unele țări ale lumii, predominant la nivel universitar	Pe mapamond
9.	Adoptarea de viziuni strategice privind implementarea resurselor digitale cu utilitate didactică	+	+
		Unele țări ale lumii, predominant la nivel universitar	Pe mapamond
10.	Cercetarea impactului digitalului asupra predării „mixte” (<i>blended teaching</i>) și învățării „mixte” (<i>blended learning</i>)	+	+
		Unele țări ale lumii, predominant la nivel de studii teoretice	Unele țări ale lumii la nivel de studii teoretice și, parțial, experimentale
11.	Dezvoltarea strategiilor de sprijinire a managementului educațional în materie de extindere a aplicabilității digitalului în procesul didactic	-	+
			Unele țări ale lumii la nivel de studii teoretice
12.	Abordarea extinsă a conceptului de digitalizare capabil să genereze transformări la diverse etape organizaționale	-	+
			Unele țări ale lumii la nivel de studii teoretice
13.	Dezvoltarea și adaptarea unor noi cadre instituționale regulamentare și metodologice privind procesul didactic digitalizat	-	+
			Tendință în creștere pe mapamond
14.	Scenarizarea și/sau filmarea lecțiilor de diferit tip pentru diverse discipline de studii	+	+
		Unități ale universităților din lume, precum cele din SUA: Stanford, Massachusetts Institute of Technology etc.	Mai multe universități atestă un interes în creștere pentru dezvoltarea cursurilor proprii de tip MOOC. În Republica Moldova, aceasta este UTM.

După cum ne confirmă prezenta sinteză, majoritatea cercetărilor științifice, precum și acțiunile aflate în vizorul guvernelor și/sau al reprezentanților managementului educațional la nivel de sistem și/sau din cadrul instituțiilor de învățământ, orientate spre digitalizarea procesului didactic și, drept consecință, spre tranziția și/sau transpunerea procesului didactic din format tradițional în cel hibrid/on-line, cu divers succes, au fost axate predominant pe următoarele (tabelul 1).

„Imaginația omului – deși fără limite, psihologic vorbind – este limitată istoric. Omul se lasă copleșit de moment. Foarte explicabil: într-o viață limitată în timp, gândul la limite este permanent. Privim deci acea față pe care viața ne-o prezintă la un moment dat.” Această idee a distinscriitoare Ileana Vulpescu pare să fie conectată direct la epoca digitalizării în care trăim, precum și la oportunitățile pe care ni le oferă.

Cert este că în lume sunt prea puține instituții educaționale, indiferent că acestea sunt de nivel universitar sau preuniversitar, care pot asigura acoperirea pe cont propriu a dezvoltării tuturor dimensiunilor necesare pentru transpunerea studiilor din format tradițional în unul digitalizat, fie că ne referim la varianta hibrid, la cea de studii on-line sau de studii la distanță, care oricum se înscrie în tendințele actuale de digitalizare.

Aici vorbim nu doar despre insuficiența potențialului financiar și/sau organizațional al instituțiilor educaționale care ar fi interesate de propria flexibilitate digitală în sensul unei eventuale tranziții (după necesitate) cât mai reușite a procesului didactic din formatul tradițional către cel digitalizat, ci ținem să atragem atenția asupra necesității formării și dezvoltării capacității instituționale și manageriale ale unităților educaționale, activitatea de bază a cărora este cea didactică, cu toate derivatele ei, accentul predominant fiind pus pe transmiterea de cunoștințe.

Evident că în contextul noilor tendințe tehnologice, dictate deocamdată de situația epidemiologică, în pregătirea inițială și/sau formarea continuă a specialiștilor în management educațional ar fi cazul să fie prevăzute teme/module/discipline academice menite să le formeze viitorilor manageri de instituții educaționale acea viziune și acele competențe care i-ar ajuta nu doar să gestioneze resursele și patrimoniul instituției de învățământ, ci să contribuie la sporirea acestora, fie că este vorba despre dezvoltarea calității factorului uman, fie că atingem subiectul formării capacității de atragere de fonduri externe pentru funcționarea instituției și îmbunătățirea condițiilor de muncă și de studii pentru angajați, beneficiari etc., printre care ar putea fi inclusă și dezvoltarea flexibilității digitale a instituției în sensul itemilor de luat în considerare (tabelul 1) pentru transformarea digitală a procesului didactic.

CONCLUZII

Deși în universități necesitatea digitalizării anumitor dimensiuni ale procesului didactic a devenit realitate încă din perioada pre-pandemică, pentru învățământul preuniversitar această tendință s-a transformat într-o stringentă realitate, în special, odată cu declanșarea pandemiei.

Pe moment, subiectul transunerii procesului didactic în diverse formate digitale, indiferent că vorbim despre lecțiile din sistemul preuniversitar sau de cursurile universitare, continuă să rămână actual dată fiind nu doar situația epidemiologică, ci și epoca digitală care ne impune interacțiunea în anumite circumstanțe sociale, economice și tehnologice.

Cu părere de rău, propulsarea inovațiilor în mediul educațional preuniversitar, dar și academic, nu este posibilă fără fuziunea forțelor manageriale cu cele executive ale instituțiilor interesate de transformare, în cazul nostru digitală.

În epoca digitală, cadrele didactice din mediul preuniversitar, mai ales din cel academic, deja nu sunt doar cercetători și experți versați și/sau modele bune de urmat, ci și mentori. Datorită digitalizării conținuturilor didactice tandemul educațional profesor-student sau profesor-elev obține posibilitatea să treacă de la transmiterea și asimilarea de cunoștințe fundamentale la materializarea conceptului de predare-învățare condusă de cercetare, capabil să familiarizeze studenții sau elevii cu evoluțiile actuale, rezultatele cercetării și expertiza din domeniu.

Aceasta înseamnă că digitalizarea disciplinelor de studii în mediul preuniversitar și al cursurilor universitare este o treaptă care ar asigura transformarea necesară, iar politicile și strategiile instituționale trebuie să constituie un obiectiv pentru conducerea instituțiilor educaționale, dar și să se afle în vizorul managementului educațional ca știință.

BIBLIOGRAFIE

1. UNITED NATIONS. Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. A/RES/70/1. 41 p. [on-line] <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (consultat: 11.01.2022).
2. Vanderlinde R., van Braak J. The e-capacity of primary schools: Development of a conceptual model and scale construction from a school improvement perspective, in: Computers & Education, 2010, nr. 55, pp. 541-553, <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2010.02.016>
3. Chun S. Birth and Major Strategies of Smart Education Initiative in South Korea and Its Challenges, in: Uskov V., Howlett R., Jain L. (eds) Smart Education and e-Learning

2017. SEEL 2017. Smart Innovation, Systems and Technologies, 2017, vol. 75, pp. 439-449. Springer, Cham.

4. Zhu ZT., Yu MH., Riezebos P. A research framework of smart education, in: Smart Learning Environments. 2016, nr. 3, 4., doi. 10.1186/s40561-016-0026-2

5. Polyakova AL., Loginov M., Serebrennikova A., Thalassinos E. Design of a Socio-economic Processes Monitoring System Based on Network Analysis and Big Data, in: International Journal of Economics and Business Administration, 2019, nr. 7, pp. 130-139. [on-line] <https://www.researchgate.net/publication/331354615> (consultat: 24.12.2021)

6. Islam M.S., Grönlund Å. An international literature review of 1:1 computing, in: Journal of Educational Change, 2016, nr. 17, pp. 191-222, <https://doi.org/10.1007/s10833-016-9271-y>

7. Pettersson F. Digitally Competent School Organizations – Developing Supportive Organizational Infrastructures, in: International Journal of Media, Technology & Lifelong Learning, 2018, nr. 14(2), pp. 132-143. [on-line] <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1260178/FULLTEXT02.pdf> (consultat: 24.12.2021).

8. Bronfman S.V., Pelegrín Ol. Al. The digital revolution in management education, in: Global Focus Magazine, 2018. [on-line] <https://www.globalfocusmagazine.com/the-digital-revolution-in-management-education/> (consultat: 19.09.2021).

9. Burlacu N. Digitalization of university courses in the focus of educational management, in: The 16th International Conference on Virtual Learning, București, România, 20 November, 2021. Editura Universității din București, 2021, pp. 23-32. 256 p.

10. Baumann S. Introduction: learning from teaching failures, achieving teaching successes, in: Teaching Strategic Management. A Hands-on Guide to Teaching Success. Publisher: Cheltenham, UK ; Northampton, MA: Edward Elgar Publishing Limited, 2020. pp. 1-8. 320 p. [on-line] https://books.google.md/books/about/Teaching_Strategic_Management.html?id=oFjwDwAAQBAJ&redir_esc=y (consultat: 19.09.2021).

11. Pettersson F. Understanding digitalization and educational change in school by means of activity theory and the levels of learning concept, in: Education and Information Technologies, 2021, volume 26, pp. 187-204, doi: 10.1007/s10639-020-10239-8 (consultat: 19.09.2021).

12. UN in Moldova. Covid-19 Response. Education and COVID-19 in the Republic of Moldova: Grasping the opportunity the learning crisis presents to build a more resilient education system. August 2020. 19 p. [on-line] https://www.unicef.org/moldova/media/4231/file/Working%20Paper%20Education%20and%20COVID-19%20in%20the%20Republic%20of%20Moldova_FINAL_English%20version.pdf%20.pdf (consultat: 12.02.2022).

13. Erasmus+ Moldova Newsletter. Higher Education in Moldova under COVID-19 lockdown. August 2020. Issue 4. 5 p. [on-line] http://erasmusplus.md/sites/default/files/media_file/2020-08/neo-moldova-newsletter-ed.4.pdf (consultat: 12.02.2022).

14. European Commission. The European Research Area (ERA), ERAvCorona action plan, recommendations to EU countries in the European Semester, timeline to revitalise ERA, news, 2020. [on-line] https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/era_en (consultat: 19.09.2021).

15. Burlacu N. Elemente de dezvoltare și management ale unui curs plasat pe Moodle, în: Burlacu N., Ababii V., Ciorbă Dm. etc. Soluții pentru studii online în învățământul universitar ingineresc. Ghid de bune practici: Din experiența cadrelor didactice FCIM. Chișinău: „MS Logo” SRL, 2021, pp. 32-43. 104 p.

16. Burlacu N. Evaluarea pe Moodle: de la idee la aplicare. În: Burlacu N., Ababii V., Ciorbă Dm. etc. Soluții pentru studii online în învățământul universitar ingineresc. Ghid de bune practici: Din experiența cadrelor didactice FCIM. Chișinău: „MS Logo” SRL, 2021, pp. 70-85. 104 p.

17. Ciorbă D., Lisnic I. Modele educaționale și Evaluarea codului sursă în Moodle, în: Burlacu N., Ababii V., Ciorbă Dm. etc. Soluții pentru studii online în învățământul universitar ingineresc. Ghid de bune practici: Din experiența cadrelor didactice FCIM. Chișinău: „MS Logo” SRL, 2021, pp. 86-92. 104 p.

18. Burlacu N. Didactic transformations of the distance educational process in universities in engineering in (post) pandemic times, in: The 17 th International Scientific Conference eLearning and Software for Education Bucharest, April 22-23, 2021. Volume 1, pp. 352-361. Publisher: Adl Romania, 2021, doi: 10.12753/2066-026X-21-045

Elena Pruteanu-Samburic. *Arlechini imperiali*, verso, sculptură decorativă – lemn, metal, pictură, 2018, 143 × 65 × 20 cm.